

העם יהודי בשם ברמן

(ראה שער) כששידור קול ישראל את הידיעה, סברו אלפים ברגע הראשון שאין זו אלא מהתלה של האחד באפרייל. אולם מבט חסוף בלוח-הקיר הוכיח שאין הדבר יכול להיות כך: התאריך היה השלישי באפריל, יום שבת אביבי חם ומלבן. המאזינים עצמו לרגע קט את עיניו הם, נתנו לידיעה הגורלית להסתגל לתוך הכרתם.

היה ברור גם לאיש הבלתי-פוליטי ביותר: משהו היסטורי אירע, משהו העשוי לשנות את תולדות העם בדרך הזה.

מכוננית בחוצות מוסקבה. כמה שעות לפני כן הודיע קול שיגורתי וחותר ברדיו מוסקבה: הרופאים, שהאשמו לפני שלושה חזשים בהרעלת המנהיגים הסובייטיים, שוחררו. סקדי המיניסטריון לבטחון המדינה הודו שסחטו מהם הודאות באמצעים בלתי-חוקיים. מן הרופאה, שיחקה תפקיד מרכזי בכיום ההאשמות, נשלל אות ההצטיינות על שם לנין.

בשעה שהקול הרהים את העולם בידיעות אלה, דהרה מכוננית פאקארד שחורה, מחו סנת בפני כדורים, ברחובות מוסקבה. היא הובילה אדם קצר-קומה, בעל פנים אפורים של פרופסור-לכימיה ומשקפיים-לחצניים על אפו, מן הדאשה שלו באחד הפרברים למשי רדו במרכז העיר. העובדים והשבים, אשר המכוננית עברה על פניהם ביעף, הכירו את פניו של לאברנטי פאבלוביץ בריה, סגן ראש-הממשלה וראש המ.ו.ד.ה. (המיניסטריון לעניני פנים), שהשליט על הבולשת.

בריה היה בן יום לדמות המענינת ביותר בעולם. כי ההודעה על שיחרור הרופאים היתה הראשונה, מאז הוקם המשטר החזק אחרי מות סטאלין, שנשאה בפומבי את חותמו הבלעדי שלו.

בן האכזרים. ככל פינות העולם, וב עיקר בישראל, ישבו המומחים, ניסו לסדר מחדש את אבני הפסיפס, לקבל תמונה ברורה יותר ממהות הצעד החזש. דמותו של בריה היתה במוקד הזכוכית המגדלת.

לא היתה זאת דמות שאמרה רבה. האיש בן ה-53, גיאורגי כמו סטאלין, בן למשפחה איכרים עניים שלמד הנדסה, הצטרף למפלגה הבולשביקית בימי מהפכת 1917, לא שיחק תפקיד בולט עד אשר הובא במפתיע על ידי סטאלין למוסקבה, בשנת 1928. התפקיד שהוטל עליו היה אופייני: סטאלין חיטל באותם הימים את ראש הבולשת, יגוב שביצע את הטיהורים הגדולים. בואו של בריה סימל את סיום הטיהורים. הוא היה מטה-המטה-הריים.

סטאלין רצה באיש מתון, עליו יוכל לפי מוך ללא סייג. הכוח שהופקד בידי בריד

לפנים נקרא המשרד נ.ק.ו.ד.ה. (קומיסריון עממי לעניני פנים). השם הוחזק כשכל הקו מיסריונים החליפו את תוארם, הפכו מיניסטריונים.

השקט, השיטחי, חובב האמנות והמוסיקה, היה עצום: המיניסטריון-לעניני-פנים מחזיק בידי את הבולשת הכבירה, אשר גם גורל חברי המפלגה מופקד בידיה. יש לו כוח צבאי: היביויות המיוחדות, לובשות-המ די, המצוידות בכל הנשק הכבד, שתפקידן העיקרי הוא מניעת מרידות, וחלישה גם על הצבא הסדיר, הפחות בטוח. יש לו כוח כלכלי: הוא אחראי למליוני כלואי מחנות עבודת-הכמיה, המבצעים עבודות-ענק מסוג תעלת הנהלגה-דיון. מלבד כל אלה עומד בריה גם בראש המבצע הסובייטי לייצור פצצות האטום.

הקוואק המהורר. כוח עצום זה הביא בהכרח להתנגשות בין מחזיקו לבין הכר כבים העולים האחרים בשמי המפלגה. איבו הראשון היה ז'דאנוב, יורש-העצר בסוף מל-חמת-העולם. ז'דאנוב היה קיצוני, בריה היה מתון. המאבק ביניהם היה נתון.

באותם הימים התקשר הקשר הראשון בינו לבין מתחרהו העיקרי של ז'דאנוב: מאלני קוב, שהיה גם הוא בין המתונים. אולם המאבק לא הגיע לשיאו: ז'דאנוב מת מחת סבעי, מאלנקוב (פירוש השם: הזעיר) הפך יורש-העצר במקומו. סטאלין לא האמין, כנראה, כי בריה הוא אישיות די חזקה כדי להיות מנהיג מס' 1.

מאחורי הקלעים נפתח מיד המאבק הגדול בין מס' 1 ומס' 2. הקלף העיקרי נגד בריה היה המיניסטריון-לבטחון-המדינה, שקיבל יותר ויותר סמכויות מידי המ.ו.ד.ה. הקים לעצמו בולשת פרטית. הוא היווה איום חמור למעמדו של בריה.

פצצת הרופאים היהודיים היתה, כמעט בודאי, מוקש שהונח בשער ביתו של בריה. היא הטילה דופי נורא במ.ו.ד.ה. שלא ידע למנוע את הפשעים המתועבים שנתגלו. יתר על כן, פרשנים רציניים רבים האמינו כי בריה עצמו הוא יהודי, וכי שמו אינו אלא צורה גיאורגית של השם ברמן, בעוד שמת' חרהו הגדול, מאלנקוב, הוא ממוצא רוסי בלתי-מוכתם, קוואק טהור.

אולם גם המאבק לא הגיע אל הקרב האחרון. סטאלין מת. מאלנקוב לא הספיק להתבסס במידה מספקת כדי להבטיח לעצמו שלטון-יחיד. הוא היה נאלץ להתפטר עם שני הגורמים החזקים במדינה: הצבא, שהוא יותר לאומני ופחות קומוניסטי, והמ.ו.ד.ה. המחזיק בידו את המפתח האמתי לאיוון הכוחות.

כמו אחרי מות יוליוס קיסר, נוצר טרי-אומבראט — שלישית דיקטטורים — שה בסיס שלה לא היה, וזקא, אהבתי-תר של איש לרעהו, אלא האינטרס המשותף של קיום המשטר. מאלנקוב עמד בראש — בגלוי, אולם הוא לא יכול להטיל מרות עליונה על שני השותפים: הבולשת והצבא. לא תמיד משקפים התוארים את יחס הכוחות האמיתיים. לשון-המאזנים היתה בידי המהנדס בעל המוצא המפוקפק והמשקפיים-הלחצניים.

שלושה פתרונות. שלוש השערות עשויות להסביר את המיפנה ההיסטורי שחל

השבוע. שלושתן יחד, או כל אחת מהן לחוד, מחזיקות את המפתח לחידה. אין הן פרי ניחושים, אלא תוצאת צירוף סבילני של הפרטים לתמונה בעלת-משמעות: היה זה מחיר שמאלנקוב שילם לבריה תמורת הסכמתו להסדר החדש. התשלום הראשון שולם מיד עם מות סטאלין, כש פורק המיניסטריון-לבטחון-המדינה, והחזרו סמכויותיו למ.ו.ד.ה. עתה הצליח בריה לחסל את יריביו, שהאשמו בכיום ההאשמות נגד הרופאים. הוא השתלט לחלוטין על כל המי צרכה הכבירה של הבולשת.

מפלגות כרטיסים בהגרלה

ההודעה הסובייטית באה, מן הסתם, כהפ' תעה נעימה למדי לרופאים הכלואים. אולם לכמה יהודים אחדים היתה ההפתעה נעימה פחות. אינעיומות רבה הוסבה עליידי מוסקבה לאוהדיה הנאמנים ביותר בישראל. אנשי מקיי וסיעתו של משה סנה, שהודיעו שהם מאז מינים בפירוש בכגידת הרופאים המנוחלים,

משה וצפורה שרת. אנטי — אנטי — מה ?

נאלצו לשנות את דעתם. אולם להם היה, לפחות, מוצא-שליכבוד: הם יכלו לאמר שהצדק הסובייטי ניצח, אחרי הכל, במצב עוד פחות נעים היו הנציגים הרשי מיים של משרד החוץ הישראלי וראש הממ' שלה, שהעתיקו בחדשים האחרונים הרים וגבעות כדי להוכיח כי רוסיה הפכה אנטי-שמית. בניגוד למומחים שלהם עצמם, שהכי חישו את הדבר והתחננו כי יינקט קו מתון יותר וכי המלה „אנטייהודי" לא תבוא במקום המלה „אנטיציוני", הוסיפו דוד בן-גוריון ומשה שרת לרכב על הסוס האנטי-אנטייהודי. סוס זה מת השבוע.

אמר דוד בן-גוריון: הוא מקוה כי שיח' רור הרופאים שם קץ למסע האנטייהודי בברית-המועצות. הוא דמה קצת לרופא שנוכח לדעת כי טעה בקבעו שהחולה לוקה בסרטן, בירך אותו על שנרפא מן המחלה שלא היתה לו.

להפתעתם הרבה — והנעימה — גילו דוקא אנשי מפ"ם שהם יצאו מכל הענין בשלום יחסי. עם פרוץ ענין הרופאים טענו שאין הם מאמינים בעלילות נגד הציונות, אלא שהם מוסיפים לקחת כי הסובייטים יכירו בטעותם. הם דמו לאדם שהשקיע את כל כספו בהגרלה, בה היה לו רק סכנו אחד מתוך מיליון. מפ"ם בחרה, במקרה, בכרטיס ברי-המול.

מדיניות השלום והצ'יק

48 שעות לפני ההודעה המוסקבאית הגיעה פמליה של גברים לבושי חליפות ועונני עניבות כהות (למרות החום) לשדה-התעופה בלוד. הם ליוו את משה שרת, שעמד לצאת לארצות-הברית.

עוד לפני המפנה הגדול נרמו לשרת ממקו רות אמריקאים שכדאי לו להחליף את הר-כת. מאז מאסר הרופאים ניסה לשכנע את האמריקאים שישתפו עמו פעולה, יגנו באו"ם את האנטישמיות הסובייטית. אולם החדש נשבו בעולם רוחות השלום, והאמריקאים לא רצו לקלקל את מוגיה-האוי"ב בחמסין של שינאה, ביחוד אחרי שהנציג היהודי של פולין באו"ם, כ"ץ-סוכני, ושאר נציגי המזרח, ענו לטענותיה של גולדה מאירסון בשפה

היה זה תמרון נוסף במישחק העולמי. מאלנקוב-בריה-בולגאנין, שלושתם אנשים מתונים וזהירים עד מאד, השתדלו מאד להחזיר מידה של שלום לעולם. להפיג את המתחוות שדירבנה את ארצות-הברית לבחור לעצמו נגדל כנשיא. שחרור הרופאים אינו אלא חלק משורה שלמה של צעדים שהשיבו רוח אביבית מרעננת על פני כדור-הארץ המעונה: הרמזים כי מאלנקוב מוכן להיפגש עם אייזנהואר, החזרת השבויים החולים בקוריאה, ההודעה שאפשר לשים קץ למלחמה בהצ'יקהאי, הפגת המתחוות בשמי גרמניה, דחית קונגרס-השלום.

אם נכונה השערה זו, בא שיחרור הרופאים לפייס בין השאר, את הפנורה היהודית ואת מדינת-ישראל, ויש לצפות בעקבותיו לשיחרורו של מרדכי אורן ולחידוש היחסים בין ברית-המועצות למדינת-ישראל.

היה זה מעשה שכוון כלפי פנים, בישר החזרת-מה של חרות-האדם. מבחינה זו היו תוצאות ההודעה קיצוניות: בפעם הראשונה הודה המשטר בפה מלא שהודאות נסחטו בעינויים, דבר הפותח פתח למחשבה כי גם הודאות אחרות בהיסטוריה של הטיהורי רים הסטאליניים היו סחוטות.

שליטה עצמית. לגבי העם היהודי, ולגבי מדינת-ישראל, היה המעשה בעל חשיבות מכרעת: התהליך, שהחל עם מאסרו של מרדכי אורן, נעצר, סובב לאחור. הסיכנה כי המעצמה השנייה בגודלה בעולם, המכילה את המרכז השני בגודלו של הפ'זורה היהודית, תפנה נגד מדינת-ישראל, פנה. האזרח הישראלי היה רשאי להפליט אנחה נ'מוקה של הקלה.

אולם הוא לא יכול היה להסתפק בכך. המצב החדש יצר אפשרות כי יחול מיפנה גדול. מימוש אפשרות זו, הפיכתה לעובדה פוליטית של ממש שתבטיח את חיי המדינה, אחרי שהדררה כמעט לתהום — דבר זה מצריך מידה של תבונה, אחריות ושליטה עצמית אשר לא נראו באופק הישראלי מאז נסגרו שערי הברזל מאחורי האזרח הישראלי מרדכי אורן.

אולם כבר אירע פעם אחת, בשנת 1939, זמן קצר אחרי בואו של בריה למשרד הבר' לשט, כי מפקד מקומי באחד המחוזות הואשם בסחיטת הוצאות מזויפות.

מי מרפא את מי ?